

Gyertyánfyné Kiss Csilla

Hollósy Kornélia szalonja 1.

„Salon csak ott fejlődhetik ki, hol a hódolat tárgyát,
a társaság fő vonzerejét maga a házi nő képezi.”

Az 1850-es évek Pestjének egyik kedvelt társas-összejöveteli helye volt a neves operaénekesnő, Hollósy Kornélia szalonja. Erről a szalonról a legtöbbet Vadnay Károlytól tudunk, aki ifjú íróként gyakran vendégeskedett itt.¹ Érdekes, hogy ez a kedvelt és sokak által sűrűn látogatott szalon nem szerepel a XIX. századi memoárokban! A szalon látogatói közül többen is írtak emlékiratot (*Degré Alajos, Frankenburg Adolf, Egressy Gábor, Jókai Mór, Vachott Sándorné Csapó Mária, Bulyovszky Lilla*), de egy szóval sem – vagy nem ebben az összefüggésben – említik Hollósy Kornéliát!² A levelezésükben szintén csak egy-egy elszórt utalást találunk a szalonról.

A XX. században két szerző – *Barna János* és *Diósszilágyi Sámuel* – is foglalkozott Hollósy Kornéliával, de a szalonra vonatkozóan mindketten *Vadnay Károly* írásaira hagyatkoztak.³ Magam is nagyban támaszkodtam Vadnay Károly visszaemlékezéseire, amelyek közléseit korabeli újságcikkek

és naplórészletek tanúságaival egészítettem ki, amikor a szalon háziasszonyát és vendégeit, valamint az ottani társasélet sajátosságait kísérlem meg bemutatni.

A magyar csalógan

Hollósy Kornélia nem a korban szokványos színésznői-énekesnői pályát futott be a XIX. század első felében. Már a származásával is „kilógott” pályatársnői közül. Apja, *Korbuly Bogdán*, örmény eredetű, gazdag temesi földbirtokos volt, ötezer hold tulajdonosa. 1832-ben kapott nemesiséget, amely kiterjedt fiú- és leányági törvényes leszármazottaira is. A nemességgel együtt családnevüket Hollósyra változtatták. Kornélia édesanyja, a szintén örmény származású *Csausz Mária Magdolna* volt. Házasságukból 11 gyermek született, 5 fiú és 6 lány. Kornélia volt közülük a legfiatalabb. Ő 1827. április 13-án látta meg a napvilágot. Legkisebb gyermeke születésének *Korbuly Bogdán* nem tudott maradéktalanul örülni, ugyanis felesége belehalt a szülésbe. A sokgyermekes özvegyember hamar újránősült, és ismét egy örmény családból származó lányt – *Lászlóffy Rebekát* – vett el feleségül.

Korbuly, azaz ekkor már *Hollósy Bogdán* nagy gondot fordított gyermekei taníttatására. Kornéliát vejehez, *Szabó Antal* alispánhoz küldte Temesvárra, hogy a fiatal leány magasabb tanulmányokat végezhesen. Az itteni zárdában hamar kitűnt Kornélia zenei tehetsége. Jól zongorázott és magánórákat is vett egy kiöregedett bécsi tenoristától. Ő hívta fel Hollósy Bogdán figyelmét a kislány tehetségére, és azt javasolta, hogy adja leányát művészi pályára. Az apa azonban hallani sem akart erről, hiszen a színpad ekkoriban nem az a hely volt, ahol nemes kisasszonyok kereshették volna boldogulásukat; a XIX. század elején a színésznői „hivatást” sokan erkölcsellennek tartották. Kornélia azonban vágyódott a világot jelentő deszkákra, és amikor középiskolai tanulmányait befejezte, arra kérte apját, engedje külföldi tanulmányútra. Ennek érdekében kikérte anyai örökségét és hozományát, valamint lemondott minden további anyagi igényéről. Hollósy Bogdán végül beleegyezett a külföldi utazásba, s a fiatal lány sógora egyik távoli nőrokonának társaságában indult útnak.

Először Bécsbe, majd Milánóba utaztak, ahol Kornélia két évet töltött, és tanulmányai befejeztével vizsgát tett. A külföldi fellépések után 1846-ban hazalátogatott Temesvárra. Ebben a városban lépett először magyar színpadra, *Bellini: Alvajáró* című operájának jótékony célú előadásában mutatkozott be először a hazai közönségnek. A fiatal művésznő komoly sikert aratott, de Hollósy Bogdán még ekkor sem békélt meg azzal, hogy lánya a színpadi pályát választotta. Kornélia azonban minden lebeszélési kísérlet ellenére kitartott elhatározása mellett, s mivel temesvári játékaról elismeréssel írtak a fővárosi lapok is, Pestre utazott.

A Nemzeti Színházban ebben az időszakban javában dúlt a „dráma-opera”

háború.⁴ A színház vezetősége, tagjai, sőt még a közönség is két pártra szakadt. A dráma-pártiak feltették a magyar nyelven előadott darabokat a „nemzetietlen”, idegen nyelvű operáktól, míg az opera-pártiak arra hivatkoztak, hogy a színház anyagi helyzete miatt előnyös, hogy sok operát játszanak, amelyek színpadra állítása ugyan többbe kerül, mint a prózai műveké, de hosszabb ideig lehet műsoron tartani őket, és a közönség többször is szívesen meghallgatja ugyanazt a zeneművet.

A művészek között leginkább az adott okot az ellenségeskedésre, hogy az énekesek fizetése jóval nagyobb volt, mint a prózai színészeké.⁵ Komoly eltérés volt az énekesnők és a prózai színésznők ruhapénz-juttatásai között is. Schodelnének 1000 forint volt az éves ruhapénze, míg az akkor már vezető színésznőnek számító *Laborfalvi Róza* mindössze 400 forintot vehetett fel évente a pénztárban ezen a jogcímen. (Az 1846-ban frissen a Nemzetihez szerződött Hollósy Kornéliának is ennyit ajánl fel az igazgatóság, majd a következő évben 1000 forintra emeli.)

Amikor Hollósy Kornélia Pestre érkezett, a Nemzeti Színház operai társulatának legkedveltebb – és legtehetségesebb – primadonnája *Schodelné Klein Róza* volt. (Ő volt az, aki miatt Déryné végül vidékre szerződött.) *Petrisevich Horváth Lázár*, a *Honderű* című lap főszerkesztője, aki jól ismerte *Csausz Márton* orvosprofesszort, Kornélia nagybátyját, azzal az ötlettel állt elő, hogy a fiatal művésznő mutakozzon be a pesti publikum előtt is. *Gróf Ráday Gedeon*, a Nemzeti Színház intendánsa kapva kapott az ajánlaton, ugyanis mind Schodelné, mind *De Caux Mimi*, mind pedig *Csillag Róza* operaénekesnők egyszerre jelentettek betegget. Ez azért is kínos volt az igazgatóság számára, mert *Alboni Marietta*, a világhírű olasz alt énekesnő

éppen Pesten vendégszerepelt, s partnerek híján nem lehetett egész operákban felléptetni, hanem csak áriákat énekelhetett. Hollósy Kornélia a nagy Albóni mellett debütált a Nemzeti Színházban 1846. július 23-án, *Donizetti* Lindájának címszerepében.

A fiatal művész nő rendkívüli sikert aratott, és nem sokára Amina szerepét is elnekelhette Bellini *Alvajárók* című operájában. Valószínűleg része volt a sikerben annak is, hogy egy gazdag földbirtokos leányának tapsolhatott a közönség. „*Tetszett sokaknak az is – emlékezett vissza később Vadnay Károly –, hogy egy előkelő úri lány szánta magát a színpadi pályára. Tudták, hogy atyja, Hollósy Bogdán a termékeny Temes vármegyében ötezer hold tulajdonosa, s a megyének tekintélyes embere. A demokrácia friss szele akkor áramlotta át a rendi világot, s az ifjak a*

kor szellemét is üdvözlék abban, hogy egy nagybirtokos nemes úr finom leánya kite-szi magát tapsnak, kritikának. A színházi személyzet pedig örömmel érezte, hogy ez a fiatal lány szerződése (sic!) a társadalom sok előítéletét fogja megcápatani az ő pályájukkal szemben.”⁶

Hollósy Kornélia szerződötetése a színházhoz azonban nem ment simán, s a küzdelmeket a korabeli sajtó is nyomon követte. Végül azután augusztus 26-án gróf *Ráday Gedeon* levélben tudatta *Frankenburg Adolffal*, az *Életképek* főszerkesztőjével, hogy: „*Tudván, hogy mind az egész közönséget, mind magát a tekintetes urat is igen érdekli, sietek tudatni, miszerint Hollósy Kornélia kisasszony tegnapielőttől fogva a Nemzeti Színház szerződött tagja.*”⁷

Folytatás a következő számban!

Lábjegyzetek

¹ Vadnay (Vadnai) Károly két hosszabb elbeszélést, visszaemlékezést is megjelentetett a szalonról: Vadnay Károly: *Elmúlt idők. Emlékezések* (Athenaeum, Budapest, 1886. 123-168. old.), ill. u.ő: Lonovicsné Hollósy Kornélia (in: Vadnay Károly: *Irodalmi emlékek*; Franklin Társulat, Budapest, 1905. 322-336. old.)

² Degre Alajos: *Visszaemlékezéseim* (szerk., jegyz.: Ugrin Aranka; Szépirodalmi Könyvkiadó Budapest, 1983.); Frankenburg Adolf: *Őszinte vallomások* (Pest, 1861.), folytatása: *Emlékiratok* (Pest, 1868.); Jókai Mór: *Emlékeimből I-II. Jókai Mór hátrahagyott művei*. A Jókai Mór ötvenéves írói jubileuma alkalmából közrebocsátott nemzeti díszkiadás kiegészítő sorozata. (Révai Testvérek Irodalmi Intézetének Részvénytársasága, Budapest, 1912.); Vachott Sándorné Csapó Mária: *Rajzok a múltból* (Budapest, 1887-1890.); Egressy Gábor naplója és Bulyovszky Lilla naplófeljegyzései az OSZK Kézirattárában található.

³ *Hollósy Kornélia emlékalbum. Születésének századik évfordulójára kiadja Csanád-Arad-Torontál vármegye közönsége*. Makó, 1927.; az 1857-es emlékalbum hasonmás kiadása; a bevezetőt írta Barna János; Diósszilágyi Sámuel: *Hollósy Kornélia élete és művészete* (Makó, Városi Tanács Művelődési Osztály kiadása, 1984.) A szalonról lásd még: Fábri Anna: „Oh, hát dalolj nekünk” (in: *Műhely*, 1992/2; 20-24. old.)

⁴ bővebben lásd: Kerényi Ferenc: Az operaháború (in: *Színháztudományi Szemle*, 1. sz., 1977. 107-142. old.), ill.: Takáts Sándor: Harc az operaelőadások ellen a régi Nemzeti Színházban. (in: *Budapesti Szemle*, 1931. 1-36. old.)

⁵ A Nemzeti Színház Pénztárfőkönyvei 1845-47 (in: FSZEK, Budapest Gyűjtemény).

⁶ Vadnay Károly: Lonovicsné (i.m.): 322. old.)

⁷ Frankenburg Adolf: *Emlékiratok*: (i.m.); 35. old.)

Szent Nerszesz Snorháli Egész világ láss!

Egész világ láss, nagy fájdalomban részvétellel nézz rám!
Ajkam kimondja, nyelvem bevallja: emészt az önvád.

Vesztemre bűnök tolvaja voltam, sírom megástam,
Saját lelkemet árultam el, mert csapdába csaltam.

Fény voltam egykor, mára csak homály, halál árnyéka.
Képtelen volnék fölmérni vádló vétkeim számát.

Egek és földek! Gyertek siratni nyomorult lelke!
Tengernyi bűnöm én választottam, önként akartam.

Bűnben fetrengok, lerázhatatlan mocsokban ázom.
Baljós fájdalom, véget nem érő, bűzös kór gyötör.

Szent titkoktól is, jótettektől is eltávolodtam,
Faképnél hagytam lelkeim hitelt, világosságát.

Elsüllyesztenek a bűn titkai, megcsalják lelkeim,
Szakadék fal föl, s bukásom látják nagy kárörömmel.

Hogy álljak talpra, ki önhibámból roskadtam össze?
Bűn tüze éget s a lelkeim üdve elég e lángban.

Korbácsol a bűn, gúnyol, ki látja, s undorral elhagy.
Keserű epe lappang szívemben, lámpám kioltja.

Bűn-ízű halált nyeltem és díszes köntösöm rongy lett.
Lélekben holtan, téveteig ésszel, csak testben élek.

A szenny legyőzött, vadászó halál vermébe hulltam,
Ádáz nyílzápor újabb és újabb sebet üt rajtam.

Vérem besároz, rengeteg kutya s száz fegyver ontja.
Kivettem a bűn hálóját, de lelkeim lett zsákmány.

Gonosz lelkemet szünni nem tudó, szörnyű kín marja,
Adós lettem, a bűn csábított el, annak adózom.

Töreksem banni, parázssá válok, bűn tüze perzsel.
Mesternek hívtak, s züllött félnótás a nevem mára.

Élvezet vágya, féktelen harag marta meg szívem,
Bűn sebeitől sajgó lélekkel, tévován járok.

Zsarnok gazdáim örök rabságba száműztek engem.
Menyegzős hangod méltatlanul hív jószágod, Mester!

Úgy sóvárogta szemem a gonoszt, hogy belefájdult.
belefáradtam mérget keverni mindenki ellen.

Menekülj lelkeim, fuss a gonosztól, s a jóra szomjazz!
Mindig közel tudd ítélobírád: haláloed álmat.

Szent Nerszesz Snorháli (Dzovk vára, 1102 – Hromgla, 1173) Író, költő, himnuszköltő, zenész, énekes, politikus, diplomata. A tehetséges Pahlavuni fejedelmi család tagja. Születése idején Hromgla a Kilikiai fejedelemség - halálakor királyság - fővárosa volt. Nagybátyja, *II. Krikor* katolikosz és *Szdephan Maruk* teológiai doktor tanították. Krikor Pahlavuni katolikus püspökké szentelte. Ökumenikus párbeszédet folytatott *Kommenosz Manuel* bizánci császárral és a görög ortodox egyházal. Teológusok és filozófusok ezer kilométeres utat is megtettek, hogy vele vitakozzanak és mint tanítványai tértek vissza. Kortársai fővárosáról csak Glajecinek nevezték. Megvalósította az örmény irodalomban a tökéletes hangsúlyos verselést. Az Ómagyar Mária-siralomban és Halotti beszédben ugyanazt a középkori képző stílust találjuk, mint *Snorháli* művében: a „halálut evék” és „a bűnök ízlelése által.” Az örmény liturgia végleges rendje is nevéhez fűződik. *Siralom Edessza elestén* című nagyszerű eposza egy fontos szíriai keresztény város végnapjait örökíti meg.

Az itt olvasható bűnbánati költeményének sorai az örmény ábécé betűinek sorrendje szerint kezdődnek, de egy soron belül mindhárom ütem erre a kezdőbetűre alliterál. Többen megzenésítették. Tudomásom szerint még fordításban senkinek sem sikerült visszaadni ezt a páratlan szerkesztési bűvészműtávirányt (pedig *Tandori Dezső* látszólag frappáns fordítása még a tartalmat is föloldozta a forma oltárán!). A nagybajtben szokták énekelni.

A szócikket írta, a költeményt fordította dr. Szám László